

بررسی فراهنجاری معنایی در اشعار فاضل نظری با تأکید بر تشخیص

خدابخش اسداللهی، افسانه فرج‌زاده

دانشگاه محقق اردبیلی، kh.asadollahi@gmail.comدانشگاه محقق اردبیلی، afsanef1336@gmail.com

چکیده

عدول از قواعد زبان معیار، روشی است که همه‌ی شاعران برای آفرینش شعر از آن بهره می‌گیرند. در شعر معاصر، فراهنجاری معنایی بیشتر برای برجسته نشان دادن اثر و افزودن بر جنبه‌ی هنری و زیبایی شعر و نیز ابدیت بخشیدن به آن صورت می‌گیرد؛ از این رو، این تمهید خاص، جوهر اصلی شعر به شمار می‌رود. فاضل نظری، یکی از غزل‌سرایان مشهور معاصر می‌باشد که برای تشخیص بخشیدن به شعر خود از فراهنجاری معنایی به صورت آگاهانه و ناآگاهانه استفاده کرده است. این مقاله بر آن است که به بررسی فراهنجاری معنایی در اشعار فاضل نظری بپردازد و نمونه‌های برجسته‌ای از این نوع فراهنجاری را نشان دهد. نتیجه این پژوهش، از پرداختن به فراهنجاری معنایی با تأکید بر تشخیص و انواع آن صورت گرفته است.

واژه‌های کلیدی

برجسته‌سازی، فاضل نظری، فراهنجاری معنایی.

مقدمه

آشنایی‌زدایی از مهم‌ترین نظریاتی است که فرمالیست‌های روسی آن را در پاسخ به این پرسش ادبیات چیست، مطرح کرده‌اند [۸].

به نظر می‌رسد اولین بار اصطلاح آشنایی‌زدایی برگرفته از آرای شک洛夫سکی^۱ باشد [۴].

به عقیده‌ی فرمالیست‌ها داستان برای جلب توجه ما تمهیدات «بازدارنده» یا «کندکننده» را به کار می‌گیرد و در زبان ادبی است که این تمهیدات امکان عرضه می‌یابند [۱].

برجسته‌سازی به کارگیری شیوه‌ای است که به نوعی به زبان تشخیص می‌دهد و آن را از زبان معیار متمایز می‌کند. باید توجه

کرد که صرف عدول از هنجار، باعث آفرینش ادبی نمی‌شود؛ بلکه هر عدولی باید متضمن «انسجام و یک‌پارچگی» و همراه با اصول «زیباشناسی» باشد. همچنین انحراف از زبان معیار باید از دیدگاه بلاغی به‌خصوص علم بیان، قابل توجیه باشد [۶].

به عقیده‌ی لیچ^۲، برجسته‌سازی به دو طریق صورت می‌گیرد که فراهنجاری را معمولاً به اجزایی مانند فراهنجاری آوایی، لفوی، معنایی و ... تقسیم می‌کند [۶].

هنجارگریزی در کل انحراف از قواعد حاکم بر زبان هنجار است؛ هرچند منظور از آن هر گونه انحراف از قواعد زبان هنجار نیست، زیرا گروهی از این انحرافات تنها به ساخت غیر دستوری منجر می‌شود و خلاقیت هنری به شمار نخواهد رفت. لیچ برای تمایز میان هر گونه انحراف درست و نادرست از زبان و هنجارگریزی که گونه‌ای از برجسته‌سازی به شمار می‌رود، راه‌های گوناگونی را بیان نموده است [۷].

فراهنجایی معنایی (هنجارگریزی): این عنوان را جفری

لیچ برای خیال‌انگیزی شعر و عواملی که این خیال‌انگیزی را به وجود می‌آورند قایل شده است. آنچه به ایجاد تشبیه، مجاز، استعاره، تشخیص و ... می‌انجامد و تصویرهای زیبای شعری را در کلیت آن به هم پیوند می‌دهد همان عامل خیال‌انگیزی است [۲].

از آن‌جا که معنا وسیع‌ترین بخش زبان است، متنوع‌ترین و گیراترین عدول از هنجارها در بخش معنایی صورت می‌گیرد.

تشخیص: تشخیص یا شخصیت دادن به اشیاء و امور، معادلی است که برخی از ناقدین آن را در مقابل پرسونیفیکاسیون قرار داده‌اند. تشخیص از انواع مجاز است و آن بخشیدن خصایص انسانی به امور انتزاعی و موضوعات غیرانسانی است [۲].

۲- زبان‌شناس

۱- شک洛夫سکی از نظریه‌پردازان فرمالیسم روسی است که نقد نو و یا همان فرمالیسم را مطرح کرده است.